

אברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית כ"ב)
 "זה יוסף שהוא לב בחממה" (רמב"ם)

מתודתו ומשנתו של
 שר התורה הגאון הקדוש
 רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת ויקהל - פרה תשפ"ה • שנה ה' - גליון רי"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גליוני הש"ס שבת יז:

ששת ימים תעשה מלאכה (לה, ב).

ביאור המחלוקת אם מספיק שתחלת המלאכה תעשה בערב שבת

בשבת (יז): בית שמאי אומרים, אין שורין דיו וסמנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום, ובית הלל מתירין.

עין תוספתא (שם פ"א ה"ט), שבית שמאי אומרים 'ששת ימים תעבדו ועשית כל מלאכתך' (לעיל כ, ט) - שתהא כל מלאכתך גמורה מערב שבת. ובית הלל אומרים, 'ששת ימים תעשה מלאכה' - עושה אתה כל ששה, עכ"ל התוספתא.

ויש לומר, דבית שמאי דרשי תיבת 'כל', דמשמע כוליה, שתהא כל המלאכה גמורה. ובית הלל סבירא להו ד'כל' - כל דהו משמע, והיינו שאם האדם עשה רק ההתחלה בערב שבת, כגון נתנית מים לדיו, אז אף שהדבר נגמר כולו בשבת - שרי. והוא כפולגתא דפסחים (סא:), בקרא ד'וכל ערל' (לעיל יב, מו), אי כוליה משמע או כל דהו, עיין שם.

גליוני הש"ס קידושין מא:

ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב (לה, כב).

הקדש במחשבה - חלות גמור או רק שמתחייב להביא

בקידושין (מא:), מה להנך (תרומה וקדשים) שכן ישנן במחשבה.

עין שו"ת רדב"ז (ח"ב סימן תתב) דכתב, וז"ל: וכבר ראיתי מי שהפריז על המדה, דאפילו במחשבה חל ההקדש, עכ"ל. מוכח דדעתו ז"ל להקדש אין חל במחשבה.

וצריך לומר, דסבירא ליה דהך דשבועות (כו:), גמר בלבו מניין, תלמוד לומר 'כל נדיב לב', הכוונה רק דחל נדר להקדש במחשבה, שאם נודר במחשבתו להביא קרבן חייב להביאו, ועיין שם ברש"י (ד"ה מוצא)^א, אבל אין גוף ההקדש חל במחשבה, ואם חישב במחשבתו 'בית זה הקדש', אין הבית נקנה להקדש בכך.

(א) שפירש הסוגיא בנודר להביא קרבן.

(ב) דנשאל שם: "אם יש אסמכתא בצדקה או בהקדש. כגון אם אמר אעשה דבר פלוני - אתן כך וכך לצדקה או יהיה דבר פלוני קודש. אי קני ההקדש או לא", וכן בכל התשובה הזכיר בכל מקום הן הקדש והן צדקה.

[רק יש לומר גם כן, דיש עליו גם בכהאי גוונא תורת נדר לתתו להקדש, ולעניין זה הוא דחלה המחשבה תמיד - לשתהיה נדר, לא לשיקנה ההקדש במחשבה].

ולפי זה, הא דאמר בקידושין, מה להנך שכן ישנן במחשבה, אין הדברים בחד גוונא, דמחשבה דתרומה היא לחלות, ומחשבה דהקדש - לנדר. ויש לדחוק, דכוונת הרדב"ז שם רק למחשבת צדקה. אבל אין נראה כלל כן בכוונתו, עיין שם היטב ותראה דכוונתו אתרווייהו - אהקדש ואצדקה^ב.

וראיתי בספר נדפס מחדש - שמו **עצי בשמים** להגאון רבי ישעיה מפראגא ז"ל^א, וראיתי שכתב שם כן בחידושי עירובין (ל: - דף יב. מדפי הספר ד"ה ואין) מסברא דנפשיה, דהא דהקדש הוא במחשבה, היינו רק שמתחייב

(א) נדפס בווארשא תרנ"ו. חיבר גם כן ספר **ראשי בשמים** על התורה (ווארשא תרלח), ומביאו רבינו **בית האוצר** מערכת א כלל טז ד"ה וראיתי: "בספר ראשי בשמים להגאון הצדיק רבי ישעיה מפראגא ז"ל".

(ד) שכתב: "בנדרים ונדבות אינו צריך להוציא בשפתיו כלום, אלא

ליתן, אבל אין הדבר נעשה של גבוה על ידי המחשבה, ועיין שם שכתב דכן מבוואר ברמב"ם.

והאמת, שדברי הרמב"ם הלכות מעשה הקרבנות (פ"ד ה"ב) משמעותם כך, עיין שם היטב^א. ואולם רש"י קידושין (שם ד"ה שכן) וכן כל **הראשונים** כתבו בפשיטות להיפוך, דחלות ההקדש הוא במחשבה.

והנה מוצאתי עוד בשו"ת רדב"ז (ח"ג סימן תתקנו) שכתב גם כן כלשון הג"ל - 'ויש מי שמפריז על המדה דאפילו במחשבה חל ההקדש', עיין שם. וגם שם אין מבורר כל כך אם כוונתו אהקדש ממש, או רק אמילי דדמיין להקדש - כצדקה ומתנדב ספר תורה לבית הכנסת, עיין שם היטב. ועיין **רא"ש** פרק האשה ניקנית (קידושין פ"א סימן לט) בהגהות **אשיר"י** שם בשם **רב האי**.

ועיין שבועות (כו: - ברש"י (ד"ה תרומה) ותוספות (ד"ה משום), דלפי הלימודים שם מקראי ד'נדיב לב', אין ראיה רק על התנדבות שנודר להביא קרבן, דגם זה הוא התנדבות הלב, ואילו ללימוד מקרא ד'ונחשב לכם תרומתכם' (במדבר יח, כז) שם, הרי הוא חלות התרומה בפועל על ידי המחשבה, ועיין שם היטב.

גליוני הש"ס פסחים קטו.

ויבאו האנשים על הנשים וגו' (לה, כב).

'על הנשים' - עם הנשים

בפסחים (קטו), תניא, אמרו עליו על הלל שהיה כורכן (פסח מצה ומרור, רש"י) בבת אחת ואוכלן, שנאמר (במדבר ט, יא) 'על מצות ומורורים יאכלוהו'.

היינו דתיבת 'על' פירושו 'עם', כמו 'ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב', וכמו (ויקרא יח, יח) 'ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה', דפירושו 'עמה' - עיין שו"ת **הרשב"א** (ח"ד סימן רסז ד"ה שאלת). וכן בלשון חכמים מצינו כזה בטבול יום (פ"א מ"א), כל שהוא נאכל עליו, עיין שם דפירושו 'עמו'.

אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו חייב. כיצד, גמר בלבו שזו עולה או שיביא עולה, הרי זה חייב להביא, שנאמר 'כל נדיב לב הביאו', בנדיבות לב יתחייב להביא.

(ה) דמה שאמרו בקידושין כח: אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, הוא הדין דהגבוה קונה במחשבה.

ענייני 'אפיית מצות'

מתוך היצירה החדשה 'תפארת יוסף' על הגדה של פסח

שיצא לאור עולם זה עתה בס"ד

לשם מצה, אם נכשרת מטעם ביטול. דיש לומר דביטול בכחו רק להכשיר פסול שהוא מפאת הויה, דמסלק הביטול ענין ההויה ההוא כיון שאינו ברוב, וממילא הדבר נכשר, ומה שאין כן כאן דהפסול מפאת העדר הויה - שלא כיוון לשמה, אי אפשר להביטול לתת כוונה בהויה, וסוף סוף הרי אין כאן במצה זו כוונת 'לשמה', ואיך תוכשר.

ויש לומר גם כן, דמה שלא נעשית לשמה, זה רק סבת הפסול, אבל עצם ענין הפסול שפיר מסתלק על ידי הביטול ברוב שאין בם פסול, ונכשרת גם המצה הזאת ונעשית גם היא מצה כשירה כמוהם, ואף דמצה זו לא נעשית לשמה, מכל מקום מה בכך. הרי זה רק שהיא פסולה מכח זה, והרי נסתלק הפסול על ידי הביטול, והיא כשירה שפיר לצאת כמו הרוב שהוא כשר לצאת בו, ודו"ק הטיב.

גם חמץ בטל ברוב מצה ומשלים שיעורה

ואולם ראיתי קצת בירושלמי פסחים פרק ואלו עוברין (פ"ג ה"א), דמשמע שם דגם חמץ בטל ברוב מצה, ומשלים שיעור המצה לצאת בה ידי חובתו בפסח. עיין שם בירושלמי על המשנה (שם) ואלו עוברין בפסח, כותח הבבלי ושכר המדי כו', היינו תערובת חמץ, ובירושלמי שם על זה: רב אמר, זה שיאור וזה כותח הבבלי כו' (עיין שם גירסת הקרבן העדה¹, והכי פירושו, כי היכי דבשיאור האוכלו פטור, כדתנן שלהי ואלו עוברין במתניתין, הכי נמי בתערובת חמץ), אמר רבי בון בר כהנא כו', תיפתר בחמץ ומצה שנתערבו (תפרש אליבא דרב הא דתני בבבליה המובאה לעיל מיניה בירושלמי שם, ועל עירובו סופג ארבעים, בחמץ ומצה שנתערבו, דלא נתבטל טעם חמץ, אבל אם נתערב בחמץ מין אחר - טעמו בטל ואינו לוקה, קרבן עדה). אמר רבי יוסה, קשייתה על הדא דרבי בון בר כהנא, מה אנן קיימין, אם בשרובו חמץ - חייב כרת (ולמה תני סופג ארבעים, הא גם חייב כרת), אם בשרובו מצה - יוצא בהן ידי חובתו בפסח (אם ברוב מצה, אפילו ידי חובת מצה יוצא בו, וכל שכן שאין לוקין עליו, קרבן עדה) כו', עיין שם היטב, ויש עדיין לדון בזה בירושלמי הנ"ל, ובאתי רק להעיר.

אפיית 'נא' חשובה אפיה

איתא בפסחים (לז), יוצאין במצה הינא. פירש רש"י (ד"ה הינא), אינה אפויה כל צרכה, לשון 'אל תאכלו ממנו נא' (שמות יב ט), עכ"ל.

ודוגמת זה דגם 'נא' חשוב אפיה, מצינו גם כן לענין היסק **בר"ש** כלים (פ"ג מ"ב ד"ה תניא), עיין שם שכתב: תניא בתוספתא (שם פ"ב ה"ג), הצרצורין כו' עד שלא הוסקו - טהורין, משהוסקו - טמאין, הוסקו והנאין טמאין. פירוש, כמו והן נאין - שלא הוסקו יפה, מלשון 'אל תאכלו ממנו נא', עכ"ל.

פורת ח"א סימן י אות יא ד"ה מ"ש.

1) המשך לשון: 'ועיין ספרי ציונים לתורה (כלל יד פיסקא ד-ז) ולעיל אות ג' (בית האוצר מערכת ב כלל יא אות יא ד"ה עיין) מה שכתבתי שם מעניין סכרא, דביטול - בכחו רק לסלק שם, אבל לא לתת שם, עיין שם היטב, ובזכרוני מאחרונים שדנו בזה בעניין שם שנכתב בספר תורה שלא לשמה, ואין ידוע איזהו, אי אמרינן שיובטל ברוב השמות שנכתבו לשמן להכשיר גם שם זה מפאת הביטול, ועיין שו"ת בית שלמה יורה דעה (ח"ב סימן קנז). וראה עוד שו"ת בן פורת ח"א סימן ז אות ג ד"ה ואולם; תפארת יוסף פרשת בא עמוד רג-רד הערה תמ והערה תמא, ציונים נוספים בזה.

2) שגרס: "זה שיאור" (ודלא כגירסת הירושלמי שלפנינו: "זה שיעור").

דרבנן לאו בני מיפק באוכלוזא נינהו (גנאי הוא להם לצאת לכרות בורות למים לשתות, רש"י), עיין שם.

ועיין ירושלמי סנהדרין (פ"ב ה"ו), דאם אין להאדם מי שישמשנו ויעשה מלאכתו עבורו, אזי אסור לו לקבל התמנות הפרנסות והדיינות. עיין שם דאמר, מי נפק, חמה רבי חנינה בר סיסי מפצע קיסין (בקע עצים, קרבן העדה) כו', עד 'אי לא הוה לך מאן דמשמשיך לא מקבלה עלך מתמניא'.

אם יש קדושה במצה משום שצריכה שימור לשמה

בתוספות גיטין (לד: ד"ה והוא), שאלו לרבינו תם, על מומר לעבודת כוכבים שגירש את אשתו, ולא נכתב בגט אלא שם של יהדות ולא שם של עובד כוכבים. והשיב רבינו תם, חלילה להזכיר שם עובד כוכבים בתורת משה וישראל כו'.

והנה שטחיות דברי הרבינו תם משמעותן, דהגט יש בו ענין מעלה וקדושה, ולכן אין להזכיר בו שם עכו"ם¹. ועיין כזה מפורש בשו"ת **הרדב"ז** (ח"א סימן קנד) דכתב: שכל דבר שבקדושה - כגון ספר תורה תפילין ומזוזה - שהצריכו לשמה (גיטין נד: רמב"ם הלכות תפילין פ"א ה"טו), אין הקדושה חלה במחשבה לבד, אלא בדיבור, שהדיבור עושה רושם גדול כו'. ואם תאמר, התיינח בדבר שבקדושה, אבל כתיבת גט דבעינן 'לשמה' כו' (גיטין כז), לעולם אימא לך דבמחשבה גרידתא סגי. ויש לומר, דסוף סוף קדושה יש בגט, לפי שנקרא 'ספר' (דברים כד, א), וכתוב בו 'כדת משה וישראל', עכ"ל. ועיין שם היטב דמוכה, דבכל דבר הצריך 'לשמה' הוא כן.

ולפי זה לכאורה, גם מצה דבעינן שימור לשם מצה (פסחים לח:), הכי נמי דאית ביה קדושה. ועיין תוספות פסחים (כח: ד"ה כל) דכתבו: דאטו מצה קדושה אית בה, ויש לדחות, וק"ל².

מצה שנאפית שלא לשמה אם בטילה ברוב מצות שנאפו לשמה

בחידושי במקום אחר דנתי, בעניין מצה שנעשית שלא לשם מצה שנתערבה בשתי מצות שנעשו

בזיון, כמו שנאמר (יהושע כז), 'לחוטבי עצים ושואבי מים' מיהו על הרא"ש גופיה לא קשיא אידידיה במה שמצינו (טור א"ח סימן תס סעיף ב) שהיה מתעסק בעצמו בלישת המצות, דיש לומר שהיה בביתו, ואין זו רואה... ומכל מקום שאיבת מים הנהוג קשה... והאריך בזה ובכיוצא, כגון בעשיית הסוכה, קבורת המת ושמתת חתן וכלה, ומסיק לחלק ולהתיר במצוות שבין אדם למקום, עיין שם.

ג) שרש"י פירש: "רבי בנפשיה עימר - בתמיה, וכי אורחיה דנשיא בהכ"י. אולם התוספות פירשו בענין אחר - וליטעמין רבי בנפשיה עימר: "פירוש, כל השדה כולה".

ד) ודלא כטעם אחר שהביא שם רבינו, משו"ת רד"ך בית ד חדר ב ד"ה ואלא, עיין שם.

ה) ועיין עוד גלינוי הש"ס פסחים ב. ד"ה כתבו; שו"ת בן

טעם השימור בעת שאיבת המים כי המים הם בכלל 'מצה'

עיין לקח טוב (כלל ב פיסקא יח) שכתבתי, דפשוט דבמצה דכתיב (דברים טז, ג) 'מצה' ו'לחם' עוני', אם כן המים מצטרפין, וסגי בכזית קמח עם המים, דשניהם יחד נקראים 'לחם' ו'מצה'³.

וכן נראה ממה שכתב **במהרי"ל** הלכות מ"א דלישת המצות (אות ד), וז"ל: מצוה לומר בפה בשעת שאיבת המים 'הני מים למצות', ולא די במחשבה לבד. וקצת תימה הוא, מה שימור שייך באמירה, אך בשעת לישא (עיין פסחים מ.). ושמא טעמא, הואיל דהמים אינן בטילין בעיסה, וחשובים נמי צורך הפת (עיין תוספות ביצה לח: ד"ה רבא), עכ"ל.

ועוד שם (אות ו), וז"ל: וטוב ונכון הוא שדווקא יהודים ישאבו את מי המצות, ולא עכו"ם, וכן כתב הר"ר שמואל מפלייז"א, וחומרא יתירא הוא. ואולי טעמו, כיון דאי אפשר בלתי מים - מין עיסה הם, כמו שפירשו התוספות בסוף מסכת ביצה (שם) בההיא דמים ומלח לעיסה, וקרינן בהם (שמות יב, יז) 'ושמרתם את המצות', עכ"ל.

ועיין עוד שם בהלכות עסק המצות (אות ו) וז"ל: וצריך לומר בפה 'לשם מצת מצוה' - דברי הר"ח, הן בעשיית המצה של מצוה, הן בשאיבת מים, הן בנותן מים תוך הקמח, כי המים והקמח נחשבים כאחד. וראיה, דהתם מסופק באחד נותן המים ואחד נותן הקמח ללוש מצת עירוב - אם עולה העירוב לשניהם, עכ"ל.

תלמיד חכם אם מותר לשאוב המים בעצמו

עיין שו"ת **חות יאיר** (סימן רה ד"ה האמנם), מה שדן על מה שתלמידי חכמים וגדולי הדור מטפלין בעצמן בשאיבת מים דרך רשות הרבים למצת מצוה כו'².

וחידוש שלא הביא כלל גמרא דקידושין (ע.), כיון שנתמנה אדם פרנס כו', אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה כו'. ועיין עוד שבת (קכו.), וליטעמין, רבי בדנפשיה עימר, עיין שם ברש"י (ד"ה רבי) ותוספות (ד"ה ולטעמין)³. ועיין בבא מציעא (קח:),

א) להבנת הדברים, בלקח טוב שם פיסקא יד, הביא רבינו "מחלוקת גדולה בין הגאון מליסא (החות דעת) ז"ל להגאון החתם סופר ז"ל", שלדעת החתם סופר בשו"ת יו"ד סימן קיז ד"ה קבלתי, חטין שנאסרו, אין המים שבעיסה מצטרפים לשיעור כזית, ואילו להחות דעת בשו"ת נחלת יעקב סימן ב ד"ה ומה, אף המים מצטרפין. ועל כך העיר רבינו שם בפסקא יח, שגם לדעת החתם סופר: "זה פשוט, דגם במצה דכתיב 'מצה' ו'לחם' עוני' סגי בכזית קמח עם המים, דשניהם יחד נקראים 'לחם' ו'מצה'".

ב) כי ברא"ש בבא מציעא פ"ב סימן כא, כתב שזקן ואינו לפי כבודו שפטור מהשבת אבידה כדאיתא בבבא מציעא ל. אסור לו להחמיר ולהשיבה, שזה זלזול בכבוד התורה. וכתב החותם יאיר: "האמנם קשה על שאיבת מים דרך רשות הרבים לרבנים ותלמידי חכמים למצות מצוה, הא הוי ליה

מלאכת הבערה

מלאכת הבערה מיוחדת ונבדלת משאר מלאכות ✦ מלאכת הבערה חשובה כיון שנוהגת רק בשבת ✦ בני נח אינם מצווים שלא לשבות ממלאכת הבערה ✦ נר שהדליקו עכו"ם בשבת נחשב 'לא שבת ממלאכת הבערה' ✦ איסור שביתת בני נח הוא רק מ'מלאכה' ✦ בהבערה אין עשה ד'תשבות' ולכן אינה בכלל שביתת בני נח ✦ בני נח מצווים רק על מלאכות שנהגו בשבת בראשית

מלאכת הבערה מיוחדת ונבדלת משאר מלאכות

נבדלת היא מלאכת הבערה מכל שאר מלאכות, שהוציאה אותה התורה מכלל המלאכות ופירטה אותה בפני עצמה, וכמו שמצאנו כבר בחז"ל (שבת ע.) את הפליאה "הבערה בכלל היתה, ולמה יצאת". ואמרו שם שתי דרכים לבאר מדוע יצאה מכלל המלאכות. הדרך האחת היא של רבי יוסי - "ללא יצאת", שאין חייבין עליה כרת וסקילה, ולפי דרך זו נתייחדה מלאכה זו שקלה היא משאר מלאכות, וכמו שביאר בזה המהר"ל ז"ל **בגור אריה** (בפרשתנו לה, ג אות ג) טעמא רבה: "דאין הבערה מלאכה גמורה, **שהמלאכה הזאת היא דומה לפעולה טבעית**, וכמה פעמים שהדבר הוחם והובער מעצמו בדרך הטבע, ומפני שהוא קרוב אל הטבע, אין חייב עליה כרת". ועד כדי כך קלה היא משאר מלאכות למאן דאמר 'ללא יצאת', שכלל אין לה שם 'מלאכה' לדעת **ריב"א** (תוספות פסחים ה: ד"ה לחלק; ביצה כג. ד"ה על), ומוותרת היא ביום טוב מטעם זה, שאינה בכלל הכתוב (שמות יב, טז) 'כל מלאכה לא יעשה בהם'.

הדרך השנייה היא של רבי נתן - "לחלק יצאת", לומר שחייבין חטאת על כל מלאכה ומלאכה מל"ט המלאכות בפני עצמה, כשם שחייבים על הבערה בפני עצמה. ולדעת רבי נתן, חייבים על הבערה כרת וסקילה ככל המלאכות. ולדרך זו אדרבה נבדלת מלאכת הבערה משאר מלאכות שיש בה ענין חמור מכולם, כמו שביאר שם המהר"ל הטעם שדווקא במלאכה זו אמרה התורה דין חילוק חטאות: "כי מלאכה זאת היא **מלאכה ראשונה לכל המלאכות**, **לפי שהוא קרוב אל הטבע**, שכמה פעמים הדבר הוחם והובער מעצמו, ולפיכך היא מלאכה ראשונה, ולפיכך כתב מלאכה ראשונה".

מלאכת הבערה חשובה כיון שנוהגת רק בשבת

רבינו בגליוני הש"ס (שבת ב. בתוספות ד"ה פשט) סמך דברי מהר"ל אלו, לרעיון דומה שהמציא מכח דברי המהר"ל עצמו במקום אחר, שמלאכת הבערה חשובה היא משאר מלאכות. שהנה תוספות ריש מסכת שבת (שם ד"ה פשט) כתבו לענין מלאכת הוצאה שמלאכה גרועה היא, דמה לי מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ומה לי מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד, ולכן הוצרכה המנהג שם לפרט אופני ההוצאה הן בעשיר והן בענין, עיין שם.

כרם, מדברי המהר"ל **בחדושי גור אריה** שם (ד"ה מתניתין), מתבאר סברא הפוכה, שמלאכת הוצאה חמורה טפי משאר מלאכות, ובלשון רבינו שהעתיק תוכן דבריו: "ההוצאה היא מלאכה חמורה טפי משאר מלאכות, מפאת היותה מתייחסת לשבת בפרט, כיון דאין עירוב והוצאה ליום טוב (ביצה יב.), ולכן בה עיקר שביתת שבת, מה שאין כן שאר מלאכות דנוהגים גם ביום טוב, ומשום הכי התחיל התנא (שבת שם) בהוצאה, לפי שבה עיקר שביתת השבת", עיין שם בדברי רבינו שהביא לדבריו ראייה נפלאה, ואכ"מ.

ומעתה, מאחר שראינו שמלאכה הנוהגת רק בשבת

(א) באופן נוסף נמצא **בחזקוני** בפרשתנו לה, ב ד"ה לא הב, שחלוקה מלאכת הבערה במהותה משאר מלאכות: "לפי פשוטו הזהיר על הבערה יותר משאר מלאכות, **לפי שאינה נראית מלאכה**, אבל נזמן הכל מערב שבת, ונבעיר בפחמין בשבת כדי לעשות בזה ובכסף ובנחשת מיד אחר השבת".

במלאכת הבערה איירי, ואם כן במלאכת הבערה הא גם בכך נח איננו מצוה אם מבעיר בשבת, דמצותו רק לעשות אחת ממלאכות אחרות וכנ"ל, ובאתי רק להעיר.

איסור שביתת בני נח הוא רק מ'מלאכה'

רבינו סתם ולא פירש הטעם מדוע בן נח ששבת מהבערה אינו חייב, והנה לפי דעת הריב"א הנ"ל שהבערה אינה 'מלאכה' כלל, יש להטעים בזה, לפי מה שנסתפק רבינו **בבית האוצר** (שם כלל א אות כג) לומר בהא דבן נח ששבת חייב מיתה הנלמד מהכתוב (בראשית ח, כב) 'יום ולילה לא ישבותו', אם צריך שלא ישבות דווקא ממלאכות שבת, או שצריך שלא ישבות גם מכל דבר שיש עליו שם 'מלאכה', וכגון מי חטאת שמלאכה פוסלת בהם, שהוזכרו במסכת פרה (פ"ז) כמה עניני 'מלאכה' במים שאינם מלאכה לענין שבת, וכן במסכת ידים (פ"א משנה ד-ה) לענין גטילת ידים, ואם עשה הגוי אלו ה'מלאכות' שוב אין כאן 'שביתת'.

והנה לפי הצד הראשון שאיסור השביתה הוא דווקא ממלאכות שבת, יש לומר שאין תלוי דווקא בשם 'מלאכה', וגם שאר איסורי שבת כגון הבערה מחמור ותחומין בכלל האיסור. מה שאין כן לפי הצד השני שאיסור השביתה תלוי בשם 'מלאכה', ואף מה שאינו מלאכה לענין שבת, אם כן בוודאי שפיר יש לומר שאין הבערה בכלל זה, שכן אינה 'מלאכה'.

בהבערה אין עשה ד'תשבות' ולכן אינה בכלל שביתת בני נח

טעם נוסף בזה, מצאנו להגאון האדיר **רבי דוב לנדאו** שליט"א, שכתב מדפנשיה לדון בכמה מלאכות ואיסורי שבת אם הם בכלל איסור השביתה לגוי. ולגבי מלאכת הבערה כתב שלמאן דאמר ללא יצאת, יש לומר שלא יועיל לגוי אם יבעיר אש בשבת, וזאת על פי דברי **המנחת חינוך** (מצוה כד אות יג) שאיסור שבת שאין בו העשה של 'וביום השביעי תשבות' אינו בכלל איסור השביתה, עיין במנחת חינוך שם לענין איסור תחומין. ואם כן אף בהבערה למאן דאמר ללא יצאת, הרי כתבו **האחרונים** (פנים יפות לה, א ד"ה אלה; ברוך טעם שער ב דין א פרק ד ד"ה אמנם; שפת אמת פסחים פג: ד"ה חל) שאין בו את העשה כיון שאינו 'מלאכה', עד כאן בדבריו.

בני נח מצווים רק על מלאכות שנהגו בשבת בראשית

בספר כתנות תשבץ - פירוש על מדרש ילמדנו להגה"צ **ר' שלום הכהן ווייס** אבד"ק אוהעל (וישב עמוד קט-ק"י), הביא דברי רבינו שאין הבערה בכלל איסור שביתת בני נח, וכתב לבאר הטעם, על פי מה דאיתא **בתפארת יהונתן** להגה"ק הרבי ר' יונתן זצ"ל (בפרשתנו ד"ה לא) לפרש הטעם שהוציאה תורה כאן הבערה מכלל שאר מלאכות, כי בלוחות הראשונות נאמר הטעם לשביתת שבת - 'כי ששת ימים עשה ד' וגו' וינח ביום השביעי', וזה שייך בכל הדברים הנבראים בששת ימי המעשה, מה שאין כן האור שנברא במוצאי שבת (עיין פסחים נד: ד"ה רבי אליעזר שם) אינו בכלל זה, לפיכך הוצרך לאו מיוחד כאן אחר שניתנו לוחות אחרונות, אשר בהם לא נזכר טעם שביתת שבת משום זכר למעשה בראשית, רק משום זכר ליציאת מצרים.

ולפי זה כתב לבאר, שאיסור שביתה לבני נח אינו שייך אלא לפי הטעם של זכר למעשה בראשית, שכיון ששבת בו הקב"ה הרי הגוי נחשב כמשתמש בשרביטו של מלך², ואם כן אם יבעיר בשבת עדיין אין יוצא בכך משביתת שבת בראשית, שכן בשבת בראשית עדיין לא היתה מלאכת הבערה, ולכן הוצרך שיעשה דווקא מלאכה אחרת. ודפח"ח³.

בני נח אינם מצווים שלא לשבות ממלאכת הבערה

ענין ייחודי נוסף מצאנו במלאכת הבערה במשנת רבינו, שמלאכת הבערה אינה מהמלאכות שנצטוו בני נח שלא לשבות מהם. שהביא **בבית האוצר** (מערכת א כלל טו) - בתוך אריכות דברים אודות אדם הראשון אם קיים כל התורה - מדברי **פרקי רבי אליעזר** (פרק כ): "בין השמשות של שבת היה אדם יושב ומהרהר כו', ואומר אוי לי שמא יבוא הנחש שהטעה אותי בערב שבת כו'. נשתלח לו עמוד של אש להאיר לו כו', פשט ידיו לאור של אש וברך בורא מאורי האש, וכשהרחיק ידיו מהאש אמר אדם, עכשיו יודע אני שנבדל יום הקודש מיום החול, שאין לבער אש בשבת, אמר, ברוך המבדיל בין קודש לחול, עכ"ל".

ובתחילה רצה להוכיח מזה ששמר אדם הראשון את השבת, שהרי אמר שנבדל יום הקודש מיום החול שאין לבער אש בשבת, ומוכח ששמר את התורה. ואחר שפלפל בזה, איך שמר אדם הראשון את השבת הלא בן נח ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח:), כתב לדחות: "דהא דאמר בפרקי דרבי אליעזר, אמר אדם, עכשיו יודע אני שנבדל יום הקודש מיום החול שאין לבער אש בשבת כו', אהבערה לחוד קאי, **ויוכל להיות דיש בהבערה ענין מיוחד**, דאף על גב דבבן נח העשיית מלאכה מצוה, עם כל זה המבוקש רק שיעשה אחת ממלאכות אחרות - לא הבערה".

נר שהדליקו עכו"ם בשבת נחשב 'לא שבת ממלאכת הבערה'

והטעם רבינו בזה את דברי הגמרא בברכות (נג:), דנר שהדליקו עכו"ם בשבת אסור לברך עליו במוצאי שבת, משום שלא שבת ממלאכת עבירה, "ודקדקתי מזה **באתון דאורייתא** (כלל י פיסקא ב), דאיסור דמלאכת שבת הוי עבירה בעצם המעשה - לא לבד שהאדם העושה הוא העובר, אינו לא כן מדוע חשיב מלאכת עבירה, הרי העכו"ם אינם מצווה על השבת, ואם כן הרי אין כאן עבירה - לא מפאת המעשה, ולא מפאת העושה, ועל כרחך דעצם המעשה הוי עבירה במלאכת שבת, עיין שם היטב.

ואולם, לכאורה עדיין הדבר צריך הסברה. דכיון דהעכו"ם הרי מצווה להיפוך - לעשות מלאכה, ואם כן היכא דלא עשה העכו"ם שום מלאכה אחרת - רק זאת, שהדליק נר זה, אם כן הא היתה ההדלקה מצדו מעשה מצוה, ואם כן זה נגד הסברה קצת, דתושב מעשה אחת בְּעִינָה - מצוה מפאת העושה ועבירה מפאת עצמותה, והרי זה שני היפכים בנושא אחד.

"ואולם לפי הנ"ל ניחא, כיון דבש"ס ברכות הנ"ל

(ב) וכענין שאמרו בשמור"ר כה, יא, בטעם עכו"ם ששבת חייב מיתה, משל למלך יושב ומטרונו כנגדו, העובר בניהם חייב מיתה, הובא **בידושי אגדות** למהרש"א סנהדרין נח: ד"ה עובד, וראה מה שהאריך בזה רבינו **בבית האוצר** מערכת א כלל א אות א.

(ג) וראה שם בכתנות תשבץ שכתב עוד טעם מופלא על דברי רבינו - שאין איסור שביתה בהבערה לבני נח: "משום דעל ידי הבערה יכולים לחרוב העולם, וכמו בזמנינו שהמציאו על ידי כח אש לחרוב העולם ברגע, על כן ראה חכמתו יתברך שלא יתעסקו אומות העולם בזה".

כתב רבינו ז"ע בשו"ת 'בן פורת' ח"ב סימן יא:

"נשאלתי היום יום ג' ויקהל פקודי בעת"ר מאת גבאי הת"ת דק"ק באכניא הנגיד ר' שמעון נאטאויטש ז"ל, דבר אשר בחדרי הבית ת"ת שם יש שם תנור של אפיה ... והוא עושה דחק גדול להלומדים, נכנס ונתקל בו יוצא ונתקל, וגם אם יתצוהו יוכלו להתיך הכותל דשם ולהרחיב החדר שיהיה ריוח גדול לתלמידים הלומדים ... אם מותר להם לנתוך התנור, כי חשים על צוואת ר' יהודה חסיד שכתוב בו בסימן ג"ב בזה"ל: לא יתוך אדם תנור וכירים שאופים בו להשתמש באותו מקום אלא יניח אותו לתקן שנית, כי סכנה גדולה כל עושה אלה עכ"ל".

אחרי שרבינו מצדד להיתר מחמת כמה טעמים, הוא מתיר מחמת מצות תלמוד תורה דרבים של תינוקות של בית רבן שהוא קיום העולם, וכפי שמאריך בלשונו הטהור:

ועוד נראה, דכיון שהנתיצה כאן הוא לצורך מצוה ... וודאי דלימוד תורתנו הקדושה יש לו כח סגולה יותר להגן שלא יזיק ... והרי החסיד ז"ל אסר רק נתיצת תנור להשתמש באותו מקום אבל נתיצת תנור לצורך בנין כלל העולם וודאי שרי, ולימוד תורה הוא בנין של כלל העולם... וכל שכן לימוד תשב"ד שלומדים בתלמוד תורה... והרי זה בנין העולם, וודאי היינו קיימו, והלימוד שלהם גדול עוד ערכו יותר מבנין העולם ...

ונתן הכותב טעם שהוא הכרח שיהיה כן, שהרי הם נצר מטעי, היינו שהם נצר מטעו יתברך, כאילו הנטוע בארץ ובה שרשיו, וממנה הוא יוצא ומתפשט, כן ישראל הם מטע הארץ חיים הזאת ושם שורשם ומשם יוצאים, ולא ידח חלילה איפוא מניצוצי הקדושה אף ניצוץ כל דהו, ולכן ההכרח אשר סוף סוף יהיה 'עמך כולם צדיקים ולעולם ירשו ארץ'.

ונתן הכותב עוד ראייה שהם הם עצם קדושת ומדרגת הארץ הזאת מדת המלכות, שהרי הם 'מעשה ידי להתפאר', הכוונה, שאני מייחד מדת תפארת בהם כעניין יחוד תפארת ומלכות שלמעלה, ואם כן תדע מזה כי הם בחינת המלכות, ועל כן נעשה במ יחוד מדת תפארתו יתברך, כמו שנעשה היחוד הזה במדת המלכות שלמעלה (ראה זוה"ק ויצא קמו). [נאשר כתבנו כבר (אוצרות יוסף שם פיסקא עג) גם כן בטעם הכתוב (ישעיה מט, ג) 'ישראל אשר בך אתפאר'].

מותר ליהנות מנס של תחיית המתים

בגמרא (צב:) סבירא ליה לחד מאן דאמר, דמתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל, ונשאו נשים והולידו בנים ובנות.

וקשה, איך נישאו להם, הא אין ליהנות ממעשה נסים (תענית כד:), והם עצמם הרי היו מעשה נסים. דבשלמא תחיית המתים דלעתיד, כך הוסדר מאז - שיהיה תחיית המתים לעתיד, אבל מתים שהחיה יחזקאל, וודאי הוא נס גמור.

ואולם, נס של תחיית מת הנעשה, הוא עצמו מורה על עצמו דהכוונה שיהיו מהן, דאם לא כן אינהו גופיהו נמי הא אסורים ליהנות מעצמם, וזה אי אפשר לאדם שיהיה אסור בהנאת עצמו, ועל כן מגו דאינהו גופיהו שרי - אחרים נמי שרו ליהנות מהן, ושפיר היה מותר לינשא להן - אפילו מצאו הנשים לינשא לאחר.

מדוע היה ירא דניאל להיות 'נעבד'

בגמרא (צג:), ודניאל אמר, איזיל מהכא, דלא לייקים בי 'פסילי אלהיהם תשרפון באש' (דברים ז, ה). וברש"י (ד"ה דלא): שהמקרא הזה היה צוות עליהם לשרפן.

צריך עיון, דהא נעבד בעל חי מותר - דהדיטו (ראה תמורה כח: שם כט:), ולא קאי עליה כלל קרא ד'פסילי אלהיהם תשרפון' וגו'. ואולי, כיון דלגבוה ולמזבח הוא אסור (ראה שם), הרי דלמדרגה גבוהה נחשב היות בו תיעוב ואיסור נעבד, ולגבי הדיטו הוא דאין בו איסור, ועל כן אילו הושלך דניאל בכבשן האש והיה נצרך לנס שלא יושרף, ונס וודאי הא בא רק ממדרגה גבוהה ביותר - שהוא למעלה מעניין הטבעי, ועל כן במדרגה גבוהה ההוא - שוב שפיר יש בו איסור נעבד, ושפיר קאי עליה שם במדרגה ההיא קרא ד'פסילי' וגו', ולא היה אפשר שיבוא לו הנס משם, ואם כן ממילא הרי היה נשרף בדרך הטבע, ודו"ק היטיב מאוד.

ויש עוד צריך עיון, דהא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו (פסחים ז:), ולא נעשה 'נעבד' על ידי השתחואת נבוכדנצר אליו, שהרי לא היה שלו. ואולי מכאן ראייה ומקור באמת **לרמב"ם** הלכות איסורי מזבח (פ"ד ה"ו), דלגבי גבוה גם דבר שאינו שלו נאסר בנעבד, ויתורץ גם כן כנ"ל. ודברי

בכנסת ישראל דלתאת (ראה זוה"ק ויקרא ז: שם אמור צו:), בטעם 'ישראל אשר בך אתפאר' (ראה ריקאנטי פרשת תצוה עמוד קפה ד"ה וידעו), לשונו שם.

המחלוקת באופן מיתת זקן ממרא

תלויה באם למקרא או למסורת

בגליון ספר אור תורה - לרבי מנחם די לינזאנו ז"ל - פרשת ראה (דף כד: ד"ה ישמעו), ראיתי תוספתא הא דאיתא בסוגיא (פס:), אין ממיתין אותו (לוקן ממרא) לא בבית דין שבעירו כו', אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים, ומשמרין אותו עד הרגל, וממיתין אותו ברגל, שנאמר (דברים יז, ג) 'וכל העם ישמעו ויראו', דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה, וכי נאמר 'יראו ויראו', והלא לא נאמר אלא 'ישמעו ויראו', למה מענין את דינו של זה, אלא ממיתין אותו מיד, וכותבין ושולחין בכל מקום 'איש פלוני נתחייב מיתה בבית דין'.

ומבואר שם בספר הנ"ל דבהא פליגי, דרבי עקיבא סבירא ליה דיש אם למקרא ולמסורת, ועל כן כיון דקרינן 'יראו' וכתב 'יראו', על כן דרשינן תרומיהו, וכאילו נאמר 'ישמעו ויראו' ויראו, למה מענין את דינו של זה, אלא שמהם תבוא היראה, ועל כן ממיתין אותו ברגל, דכל העם העולין יראו מיתתו, ואותם הפסוקים מעליה לרגל ולא עלו, ישמעו ויראו.

ורבי יהודה אויל בתר מקרא לחוד, ועל כן כיון דקרינן 'יראו' ולא 'יראו', אם כן אין כאן לשון ראייה, אלא שמיעה ומורא לחוד, ולכן די שימיתוהו מיד ויכתבו וישלחו בכל מקום כו', כדי שייראו מחמת השמיעה. וזהו שאמר רבי יהודה, וכי נאמר 'יראו ויראו' כמו שאתה דורש שניהם בתיבת 'יראו', והלא לא נאמר כו', ודו"ק, עד כאן תוכן דבריו בתוספת גופך.

ומה שכתב דרבי עקיבא דריש מקרא ומסורת, מתאים עם הך דרבי עקיבא בפסחים (לו:), דדרש שם גם כן תרומיהו גבי 'לחם עני' (דברים טו, ג), עיין תוספות סנהדרין (ד. ד"ה כולה). ומה שכתב דרבי יהודה אויל בתר מקרא, עיין פסחים (פז:), עיין שם שני פירושים ברש"י (ד"ה יכול - ד"ה ת"ל), ולחד פירוש סבירא ליה לרבי יהודה להיפוך - דאם למסורת, ובאתי רק להעיר.

איך שמע מנוח למלאך לשחוט בחוץ

בגמרא (פס:), אליהו בהר הכרמל - היכי סמכי עליה ועבדי שחוטי חוץ, אלא היכא דמחזק שאני.

בספר בנין אריאל על התורה פרשת נשא (עמוד קצג ד"ה ולפי) הקשה, איך שמע מנוח לרבי המלאך לשחוט בחוץ (ראה שופטים יג, טז), שהרי לא ידע 'כי מלאך ד' הוא' (שם). וצריך לומר, שעשה על תנאי, אם דבר ד' אמת בפי המגיד לו - יהיה קודש, ואם לאו - יהיה חולין כו', עכ"ל. ועיין זבחים (קט:), והוא עצמו הביא ז"ל שם גמרא ההוא.

נשמות כל ישראל יזדככו לעתיד

במשנה (צ:), כל ישראל יש להם חלק בעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס, כא) 'ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר'.

הכוונה, כי סוף סוף יזדככו נשמות כל ישראל, ויהיה לכולם חלק בעולם הבא. וזהו ענין הכתוב 'ועמך כולם צדיקים', הכוונה, שעתידיים בהכרח להיות כולם צדיקים וטהורים בעתיד אחרי קבלתם ההזדככות, ואז 'לעולם ירשו ארץ', היא בחינת המלכות, כמו שקדם (אוצרות יוסף שאמר לבנה פיסקא מז) דארץ היא בחינת המלכות (ראה זוה"ק בראשית לא: שם משפטים קטו:).

(א) הדוראת שעה היתה.

(ב) "כמו שיחוד התפארת במלכות שלמעלה, כן יחודו כביכול

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושב בעולם העליון"
(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com